

Een kerk met de drukte van een middeleeuws klooster

Bron ND, 6 juni 2026

Auteur: Maarten Boersema

De kerk als klooster, zo heette het pamflet dat dominee Jeroen Jeroense in 2010 schreef met het oog op de Protestantse Gemeente in Elst. Hij zag de gemeente als een plek van vieren, bidden en ontmoeten. In de afgelopen jaren groeide de Grote Kerk in Elst - met het kerkelijk centrum er vlak naast - uit tot zo'n centrumplek.

'Ik las een paar weken geleden in een krant de opinie om een dienstplicht voor 50- tot 75-jarigen in te stellen.' Er gaat een golf van verbijstering rond de stamtafel. Er zitten mannen en vrouwen die bijna allemaal behoren tot deze doelgroep.

De tafel staat in De Ruimte, een verbouwde basisschool, die nu dienstdoet als ontmoetingsruimte van de Protestantse Gemeente Elst.

'De opinieschrijver gaf daar goede argumenten voor', gaat de verteller verder. 'Ouderen hebben levenservaring en wijsheid en zullen niet zo onbesuisd ergens in gaan. Ook weten ze beter wat ze verdedigen dan jongeren. Ze hebben immers al langer kunnen genieten van de vrijheid en privileges. En ze hebben simpelweg een korter leven te verliezen.'

Het wordt stil aan de stamtafel, waar elke vrijdagmorgen gelegenheid is om de actualiteit te bespreken. Joost, de indiener van dit gespreksonderwerp, steekt zelf van wal. 'Als de nood aan de man komt, bijvoorbeeld als het in Oekraïne uit de hand loopt, dan wil ik ons land wel dienen.'

Veilige zone

Er wordt geknikt. Een van de aanwezigen steekt zijn hand op. 'Ik zit gelukkig in de veilige zone, want ik ben al 75+'. Een lach stijgt op in de ruimte. 'Ik ook', zegt een ander met een grote grijns. 'Misschien ben ik nog wel meer voor een sociale dienstplicht. Dat we als ouderen verplicht worden om eenzamen te bezoeken, bijvoorbeeld.'

Kees van Nes staat op. Hij wil niet langer aan de stamtafel blijven zitten, want hij wil meer laten zien. In en rondom de Grote Kerk van Elst, in de Overbetuwe, gebeurt veel wat getoond en verteld kan worden.

'Ik kom uit Lisse; zo'n twintig jaar geleden zijn mijn vrouw en ik hier komen wonen. Op een zondagmorgen zijn we toen een keer de kerk binnengestapt, want in Lisse gingen we ook altijd naar de protestantse kerk.

Die dienst staat me nog goed bij. Er was een tuinman, die een verhaaltje vertelde voor de kinderen. Hij was in paniek, want de vijver in zijn tuin was leeggelopen en hij wist niet

wat hij moest doen. Iemand adviseerde om te bidden, maar hij ontdekte dat het met bidden alleen niet opgelost zou worden.

Pas toen iemand hem vertelde dat hij de vijver moest uitgraven, ontdekte hij dat je in het leven vaak moet bidden én werken. Ik wist die ochtend meteen dat ik bij deze kerk zou willen horen. De mentaliteit van werken en bidden bevalt mij wel.'

Van Nes is van het type dat de handen graag uit de mouwen steekt. Een regelaar en organisator pur sang. Binnen de Protestantse Gemeente Elst zorgt hij voor de samenhang en de coördinatie tussen de verschillende activiteiten.

Hij laat een van de werkkamers van de predikanten zien, met prachtig uitzicht op de kerk. In deze kamer werkt Jeroen Jeroense, die sinds 2000 in Elst werkt. In 2010 schreef hij een pamflet onder de titel De kerk als klooster. Van Nes: 'Hij dacht daarbij aan de kloosters uit de middeleeuwen. Dat waren niet alleen plekken van vieringen en gebed, maar ook centra waar allerlei ontmoetingen konden plaatsvinden. Ik denk dat Jeroense dat voor onze tijd goed heeft gezien, en we prijzen ons gelukkig dat we zo'n vijftien jaar geleden de beweging hebben ingezet om de kerk en de gebouwen veel breder te gaan gebruiken.'

Voormalig leslokaal

Iets verderop is een voormalig leslokaal ingericht als crèche. 'Vanmiddag wordt deze ruimte een beetje omgebouwd en komen er moslims uit de buurt voor het vrijdagmiddaggebed. We willen gastvrij zijn voor iedereen en ik ben er stiekem wel een beetje trots op dat het lukt om dit gebouw multireligieus te gebruiken.'

Hij loopt snel verder; er is nog veel meer te zien. Eerst een kleine stilteruimte, met uitzicht op een vijver in de kerktuin. Daarna de keuken, met een zaal om samen te eten. Vervolgens de jongerensoos, waar menig kerkelijke gemeente jaloers op zou zijn.

Ruimte voor creativiteit

Daarna loopt hij naar de deur om de kerktuin, achter het gebouw, binnen te gaan. Van Nes was werkzaam in het plantaardig biologisch onderzoek bij Wageningen Universiteit. Hij ontwierp de tuin, die rijk is aan symboliek.

'Kijk hier, dit is de verbeelding van de derde scheppingsdag. God scheidt water en land. Deze stenen, afkomstig van de Noorse Hardangervidda, symboliseren "woest en ledig".

Daarachter zie je een oude grafzerk staan, geflankeerd door vijf goudiepen. Je kijkt als het ware over de dood heen en die goudiepen verbeelden de vingers van God. Dat is het perspectief dat het evangelie ons aanreikt.'

Langs het looppad door de tuin staan bordjes met daarop de verschillende bedes uit de Ierse reiszegen van Sint Patrick. Het pad leidt ook langs een houten kerk op een paal.

'Een gemeentelid heeft dit insectenhotel gemaakt, dat dus eigenlijk een insectenkerk is. Het is tekenend voor onze gemeente, dat er heel veel ruimte is voor eigen ideeën en creativiteit.'

Apostelen op de preekstoel

Over de parkeerplaats maken we vervolgens de oversteek naar de Grote of Sint-Maartenskerk. In zijn hand draagt Van Nes een grote sleutel, waarmee hij de houten deur openmaakt. 'Dit is een oude cultusplaats. Onder de kerk bevinden zich de restanten van een oude Romeinse tempel. Wij kunnen die restanten nu niet bezoeken, want het museum is vandaag dicht.'

Niet getreurd, want het gebouw zelf biedt ook al veel om te zien. Het is een kerk in Nederrijnse gotische stijl, met een westtoren, een tweebeukig schip en een koor.

In het oog springt de 18e-eeuwse preekstoel, versierd met in hout uitgesneden apostelen. De preekstoel is afkomstig uit de hersteld-evangelisch-lutherse kerk aan de Kloveniersbrugwal in Amsterdam, die in 1950 aan de eredienst werd onttrokken. In een van de bijvertrekken is een stilteruimte ingericht.

'De Nijmeegse Vierdaagse komt door Elst, dus jaarlijks passeren duizenden wandelaars onze kerk. Vorig jaar bedacht Aafke Zaal, een van onze predikanten, dat het mooi zou zijn om de wandelaars de gelegenheid te geven om een zegen te ontvangen. Ze had nooit kunnen bedenken hoeveel animo daarvoor zou zijn. Er stond een immens lange rij voor de kerk. Over de kerk als klooster gesproken.'

Brede waaier aan activiteiten in en om de Grote Kerk

Elke nieuwkomer in de Grote Kerk-gemeente krijgt een heus welkomstpakket, met folders en boekjes die je inwijden in het samenleven binnen deze gemeenschap. Elke week is er de stamtafel als plek om de actualiteit te bespreken. Op donderdagavond is er gelegenheid om samen te eten in De Ruimte. Elke werkdag is er een kort liturgisch morgengebed.

Er is een poëziekring, een filosofiekring en een leeskring, die eens in de zoveel tijd bij elkaar komen en een gedicht, filosofisch boek of literair werk bespreken. Dan hebben we het nog niet gehad over de ABC-kring, waar op een laagdrempelig manier basale geloofsvragen worden besproken: wat is geloven? Hoe lees je de Bijbel? Hoe voed je je eigen geloof?

Ook is er ruimte voor kunst. Zo zijn er met enige regelmaat orgelconcerten, worden er in de kerk zelf kunstexposities georganiseerd en oefent er elke dinsdag van januari tot en met april een koor in De Ruimte. Een koor zonder pretenties. Gewoon lekker zingen met elkaar. De wekelijkse ontmoeting is een wezenlijk onderdeel.

Voor spelletjesfanaten worden er spelletjesmiddagen georganiseerd en voor wie graag creatief bezig is, is er op woensdagmorgen ruimte. Ook aan beweging wordt gedacht. Elke maand wordt een wandeling van 10 kilometer georganiseerd, en in voorjaar en zomer ook een fietstocht van om en nabij 50 kilometer.